

babilońskiej. Obydwaj wywarli olbrzymi wpływ na słownictwo i teologię Starego Testamentu. Redaktor naszego tekstu przejął od Ezechiela dwa paralelne czasowniki: 'sp Q — qbš PI (oba znaczą „zebrać”) i dwa rzeczowniki: šō'n (owce) i 'ēder (trzoda), które w przenośnym sensie wyrażają ideę narodu. Wzmianka o pastwiskach, na których Jahwe gromadzi rozproszone owce, należy również do słownictwa ezechielowego.

Od Deuteroizajasza pochodzi zarówno pojęcie „Reszty” (š'ērīt) narodu, będącej nośnikiem obietnic prorockich, jak i paralelizm „Jakub — Izrael”, oraz wielkość zgromadzonego narodu wyrażona słowami *tehemeh mē'ādām*. Graficznie można tę kwestię ująć następująco:

Ez + DtIz	{a	Zaprawdę zgromadzę ciebie całego, Jakubie!
	{a'	Zbiorę w jedno Resztę Izraela,
Ez	— {b	umieszczę go razem jak owce w ogrodzeniu,
	{b'	jak trzodę w środku pastwiska,
DtIz	— c	i będzie gwaro z powodu mnóstwa ludzi.

Wiedeń

KS. NORBERT MENDECKI

S P R A W O Z D A N I A

O. Augustyn Jankowski OSB

MIĘDZYNARODOWY KONGRES TEOLOGICZNY PNEUMATOLOGÓW¹ RZYM 22—26 III 1982

Na wyraźne życzenie Ojca św. Jana Pawła II, z okazji 1600. rocznicy I Soboru Powszechnego w Konstantynopolu, a 1550. — Soboru Efeskiego, planowano na jesień roku 1981 Międzynarodowy Kongres poświęcony nauce Kościoła o Duchu Świętym. Tymczasem zamach na Ojca św. z 13 maja ub. roku i powolny powrót jego do zdrowia spowodowały przesunięcie terminu tego Kongresu na wiosnę roku 1982. Siedmiu rektorów wyższych papies-

¹ Tak brzmi oficjalny polski przekład umieszczony w programie wydanym przez Komitet Kongresu. Włoski oryginał brzmi: *Congresso Teologico Internazionale di Pneumatologia*.

kich uczelni Rzymu: Anselmianum, Antonianum, Gregoriana, Laterana, Salsesianum, Sw. Tomasza (dawne Angelicum) i Urbaniana² — stanowiło Komitet Naczelny, na którego czele stanął rektor Urbaniana portugalski klarrecjanin, O. José Saraiva Martins. Do Komitetu zaś Naukowego weszli rektorzy, dziekani i profesorowie innych papieskich uczelni rzymskich w liczbie 15, reprezentujących kilka narodowości³. Przewodniczącym Sekretariatu Generalnego Kongresu został włoski pasjonista z Antonianum O. Piergiorgio Nesti, a sekretarzem do spraw prasy — Słowiec Mons. Maksimilijan Jezernik, profesor Urbaniana.

Uczestników Kongresu zaprosił Papież do siebie, do Watykanu, oddając na ten cel salę górną Synodu Biskupów, w gmachu wzniesionym za Pawła VI. W Kongresie wzięli udział zaproszeni przez Komitet Naczelny specjaliści z wielu krajów, należący do wielu wyznań chrześcijańskich. Nadto po karty uczestnictwa mogły się zgłaszać również osoby prywatne, zainteresowane tematyką Kongresu. Na sesjach plenarnych bywała sala Synodu niemal do końca zapełniona, co znaczy że liczba uczestników dochodziła wówczas do czterysty osób. Wśród nich można było zauważyć sporo młodzieży akademickiej i sióstr zakonnych. Byli również bracia z Taizé na czele ze swoim przeorem Bratem Rogerem. Spośród nich szczególnie często w dyskusjach zabierał głos Max Thurian, czołowy teolog tej wspólnoty.

Zajęcia Kongresu wyglądały w ten sposób, że każdego przedpołudnia były dwa referaty (*relazioni*) od godz. 9 do 10.30 z dyskusją, zresztą bardzo krótką, a po przerwie, od godz. 11 do 12.30, grupy studyjne (*gruppi di studio*), w liczbie 6, miały w osobnych mniejszych pomieszczeniach po jednym referacie z dyskusją, z konieczności wielojęzyczną. Każdy z uczestników nie-prelegentów wybierał sobie dowolną grupę. Każdego popołudnia od godz. 16 do 19 można było wysłuchać jeszcze dwóch konferencji (*conferenze*). Mimo różnicy w nazwie były to również odczyty z dyskusją, może tylko nieco dłuższe. Prelegenci mówili zasadniczo każdy w swoim języku, a uczestnicy mogli korzystać z natychmiastowego tłumaczenia na jeden z 6 języków (polskiego w tej liczbie nie było) dzięki temu, że każdy fotel w lewym oparciu miał zarówno słuchawki z regulatorem, jak i własny mikrofon do przemawiania w dyskusji. Nadto przed każdym odczytem można było nabyć w sekretariacie, na miejscu, odbitki kserograficzne tekstów oryginalnych poszczególnych prelegentów.

Po odmówieniu VENI CREATOR Kongres otworzył Kard. Josef Ratzinger jako Prefekt Kongregacji Nauki Wiary, przemawiając po łacinie. Pierwszy dzień Kongresu — 22 III 82 — był poświęcony tematowi *Pneumatologia I Soboru w Konstantynopolu*. Referaty wygłosili:

1. Y. Congar OP (Paryż): *Aktualność pneumatologii*⁴ (j. franc.). Było to wprowadzenie do tematyki nie tyle dnia, ile całego Kongresu.
2. J. D. Zizoulas (Glasgow), świecki profesor, Grek prawosławny: *Nauka I Soboru w Konstantynopolu o Duchu Świętym* (j. ang.).
3. Ch. Pietri (Paryż — Sorbona), świecki profesor: *Problematyka I Soboru w K-lu w kontekście dziejowym i teologicznym* (j. franc.).
4. R. Cantalamessa OMCap (Rzym), Kaznodzieja Papieski: *„Incaratus de Spiritu Sancto ex Maria Virgine”*. *Więź między chrystologią a pneumatologią w Symbolu Konstantynopskim i w patrystyce* (j. włoski).

² Popularne podane tu określenia przymiotnikowe łacińskie są w rodzaju żeńskim, gdy uczelnia nosi nazwę *universitas*, a w nijakim w wypadku *atheneum* lub *institutum*.

³ Z Polaków w tej liczbie był O. Edward Kaczyński OP z Angelicum.

⁴ Dla wygody czytelników tytuły są podane w polskim tłumaczeniu.

Grupy zaś studyjne tego dnia zajmowały się pneumatologią w rozwoju dziejowym, symbolami wiary, sprawą *Filioque* i doniosłością aktualną I Soboru w Konstantynopolu dla sprawy zjednoczenia Kościołów. Prowadzili je:

1. J. Woliński (Paryż — Institut Catholique),
2. A. Trapé OSA (Rzym — Augustinianum),
3. L. F. Ladaria SJ (Madryt — Comillas),
4. R. T. Hanson, arcbp anglikański (Manchester),
5. J.-M. Garrigues (Avignon),
6. Fr. Beisser (Mainz), luteranin.

Drugi dzień — 23 III 82 — zajął się tematem *Tradycje pneumatologiczne w Kościele Wschodnim i Zachodnim*. Referaty wygłosili:

1. G. Khodr, prawosławny metropolita Byblos i Botrys (Liban):
Duch Święty w tradycji Wschodu (j. franc.),
2. L. Scheffczyk (Monachium):
Duch Święty w tradycji Zachodu (j. niem.),
3. A.-G. Martimort (Tuluza):
Duch Święty w liturgii (j. franc.),
4. E. Lanne OSB (Chevetogne — Belgia):
Duch Święty w ascetyce (spiritualité) chrześcijańskiej (j. franc.).

Z kolei grupy studyjne tego dnia omawiały pneumatologię poszczególnych wyznań: katolicką, prawosławną (prelegent Rumur⁵ nie przybył z powodu choroby), luterzańską, kalwińską, anglikańską i metodystów. Prowadzili je:

1. A. Kothgasser SDB (Benediktbeuren — RFN),
2. J. Baur (Göttingen), luteranin,
3. M. Thurian (Taizé), kalwinista,
4. H. Root (Rzym), anglikanin,
5. R. Nelson (Boston — USA), metodysta.

Trzeci dzień — 24 III 82 — poświęcono pneumatologii biblijnej. Referaty wygłosili:

1. H. Cazelles PSS (Paryż — Institut Catholique):
Duch Jahwe jako podstawa pneumatologii Nowego Testamentu (j. franc.).
2. M.-J. Le Guillou OP (Paryż — Institut Catholique):
Rozwój nauki o Duchu Świętym w pismach Nowego Testamentu (j. franc.).
3. R. Schnackenburg (Würzburg):
Charyzmat a instytucja w pismach Nowego Testamentu (j. niem.).
4. Abp C. M. Martini (Mediolan):
Duch Święty w życiu chrześcijanina według św. Pawła (j. włoski).

Odpowiednio do tematu dnia grupy studyjne rozpracowały (z wyjątkiem ostatniej) katolicką problematykę pneumatologii biblijnej: Pneumatologia biblijna a dogmat, Duch Święty a Kościół w Nowym Testamencie, Jezus a Duch, pneumatologia a eschatologia, — antropologia biblijna.

Prowadzili je:

1. S. Cipriani (Neapol),
2. I. De La Potterie SJ (Rzym — Papieski Instytut Biblijny),
3. A. Jankowski OSB (Kraków — PWT)⁵,
4. J. Giblet (Louvain-la-Neuve),
5. J. Quinn (USA),
6. D. Trakatellis, biskup prawosławny Vrestheny (Ateny), Grek, zagaił temat: *Duch Święty a posłannictwo*.

⁵ Ufam, że polskim przekładem mojego włoskiego zagajenia: *Gesù e Spirito* będą mogli się podzielić z czytelnikami RBL, zanim ukaże się w Rzymie Księga Pamiątkowa Kongresu z tekstem oczywiście włoskim.

Czwarty dzień — 25 III 82 — miał jako temat zasadniczy: *Duch Święty w refleksji i doświadczeniu dzisiejszego Kościoła*.

Referaty wygłosili:

1. G. Chantraine SJ (Namur — Wydział „Notre Dame de la Paix”):
Wizja pneumatologiczna Kościoła na Soborze Watykańskim II (j. franc.).
2. J.-M. Tillard OP (Ottawa — Kanada):
Duch Święty we współczesnej refleksji teologicznej (j. franc.).
3. J. Moltmann (Tübingen), kalwinista:
Pneumatologia trynitarna (j. niem.).
4. W. Lazareth (Genewa), luteranin:
Duch Święty w różnych doświadczeniach kościelnych (j. niem.).

Grupy studyjne rozpracowały szczegółowe tematy z tego zakresu: Duch Święty w życiu Kościoła, w posłudze słowa, w liturgii i sakramentach, w pracy misyjnej, w religiach i kultach niechrześcijańskich, Duch Święty a Nowe Prawo.

Prowadzili je:

1. Bp A. Lopez Trujillo (Medellin — Kolumbia),
2. J. Onajyekan (Ibadan — Nigeria),
3. B. de Margerie SJ (Paryż),
4. B. Klopenburg OFM (Medellin — Kolumbia),
5. P. Rossano (Rzym),
6. Ph. Delhaye (Louvain-la-Neuve).

Czwarty i ostatni dzień Kongresu — 26 III 82 — stanowił zamknięcie Kongresu. Konferencje były już tylko dwie, przed południem:

1. J.-H. Nicolas OP (Frangeaux — Francja):
Duch Święty jako zasada (principe) jedności Kościoła (j. franc.).
2. Bp A. Nossol (Opole):
Duch Święty a odnowa świata (j. franc.).

Na zakończenie przybył Ojciec św. i w obecności Kard. A. Casarolego jako przewodniczącego ostatniej sesji wygłosił w języku francuskim przemówienie, w którym uwydatnił doniosłość Kongresu, po czym pożegnał się osobiście z każdym z uczestników Kongresu obecnym na ostatniej sesji.

Konkretnym owocem Kongresu, jak zapewnił Komitet, będzie wydanie księgi pamiątkowej, w której zostaną wydrukowane w językach oryginalnych wszystkie referaty, konferencje, zagajenia dyskusji w grupach studyjnych oraz komunikaty (*comunicazioni*), zgłoszone na Kongres, a nie wygłoszone podczas niego⁶. Dzięki tej publikacji Kongres Pneumatologów, do końca naładowany bogato treścią doktrynalną, spełni swoje zadanie tak wobec uczestników, jak wobec wszystkich zainteresowanych pneumatologią. Uczestnicy bowiem nie mogli wprost fizycznie uczestniczyć we wszystkim, co było do usłyszenia, nie mogli się też zapoznać z nadesłanymi komunikatami.

Charakteryzując jak najogólniej ten Kongres, trzeba podkreślić jego charakter wybitnie naukowy i bardzo wysoki poziom fachowy. Przewaga pierwiastka doktrynalnego była widoczna. Natomiast o doświadczeniach np. ruchu zielonoświątkowców czy ruchu charyzmatycznego nie słyszało się nic na sesjach plenarnych, omawiano je, być może⁷, na grupach studyjnych III dnia, sądząc po tematach. Obecna na sesjach młodzież tego tematu nie

⁶ Wykaz tych ostatnich — a są to specjalistyczne przyczynki do szeroko pojętej pneumatologii — obejmuje 64 pozycje, w tej liczbie 4 polskich autorów. Są nimi: Ks. Bogdan Czesz (Poznań), O. Edward Kaczyński OP (Rzym), S. Marta Ryk OSU (Rzym) i Ks. Józef Warzeszak (Warszawa).

⁷ Autor niniejszego sprawozdania w tym dniu wziął udział w grupie prof. Delhaye z Lowanium, gdzie poruszano temat bliski bibliście.

poruszała w dyskusjach, choć wielu młodych zabierało głos, przeważnie prosiąc o wyjaśnienia.

Uderzał uczestników charakter ekumeniczny Kongresu, widoczny w programie, w doborze przewodniczących poszczególnych sesji, którzy na początku ich modlili się po swojemu, w doborze prelegentów spośród uczonych niekatolickich, a przede wszystkim w ogólnej atmosferze głębokiego wzajemnego zrozumienia — bez akcentów polemicznych między wyznania-
mi. Jeśli kto, to czasem katolicy między sobą byli podczas dyskusji w kontrowersji. Jeden z kolejnych przewodniczących trafnie powiedział, że Duch Święty zaznaczył swoją obecność na Kongresie nie przez znaki widzialne zmysłami, lecz przez pierwszy ze swoich „owoców” (Ga 5, 22) — przez miłość. I tak okazało się, że sprawa *Filioque* faktycznie już nas nie dzieli ze Wschodem⁸, którego wkład w pneumatologię wart jest poznania przez Zachód. Zarysowała się jako jedna, wspólna wszystkim chrześcijanom nauka o Duchu Świętym. Dzięki Kongresowi dokonał się jakiś wielki krok naprzód w dziele zjednoczenia chrześcijan. Dał temu wyraz Ojciec św. w końcowym przemówieniu, a nadto wyraził to po swojemu, wymieniając serdeczny uścisk z hierarchami prawosławnymi w liczbie trzech, z arcybiskupem anglikańskim, kilka pastorami różnych denominacji protestanckich i z braćmi z Taizé. Obserwując wtedy Ojca św. — a był na to czas, gdyż długo trwało pożegnanie — odnosiło się wrażenie, że podjęty z jego inicjatywy Kongres spełnił pierwsze pokładane w nim nadzieje. Pierwsze — gdyż jeden ważny etap mamy za sobą. Otwierają się perspektywy na jeszcze lepszą przyszłość.

Kraków—Tyniec

O. AUGUSTYŃ JANKOWSKI OSB

⁸ O. Yves Congar OP zapowiedział m. in., że skieruje do Ojca św. memoriał z prośbą o pominięcie w CREDO mszalnym formuły *Filioque*, której nie ma w Symbolu Konstantynopolskim.

Ks. Tomasz Jelonek

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOWARZYSTWA TEOLOGICZNEGO W KRAKOWIE W ROKU 1981

W roku sprawozdawczym Polskim Towarzystwem Teologicznym w Krakowie kierował Zarząd wybrany przez Walne Zebranie w dniu 20 lutego 1981 roku w składzie: ks. doc. dr hab. Jerzy Chmiel — prezes, O. dr Jan Wichrowicz OP — wiceprezes, ks. dr Tomasz Jelonek — sekretarz, ks. mgr Stanisław Zychowicz — skarbnik i ks. mgr Władysław Włodarski — bibliotekarz. Do Komisji Kontrolującej Walne Zebranie powołało ks. prał. Czesława Obtulowicza jako przewodniczącego oraz ks. dra Stefana Rykę CRL i ks. lic. Antoniego Okrzesika jako członków. Sąd Koleżeński uformowany został w składzie: ks. prof. dr hab. Eugeniusz Florkowski jako przewodniczący i ks. prof. dr hab. Władysław Smereka oraz ks. doc. dr hab. Adam Kubiś jako członkowie.

Zarząd Towarzystwa odbył trzy zebrania, na których powzięto uchwałę o utworzeniu sekcji w Katowicach dla mieszczącego się tam obecnie Wyż-